

TEMES

Els objectius de la integració europea i la Comunitat Europea de Defensa

Victor Gavín i Munté

Darrerament, com a resultat del vot negatiu de les poblacions de França i Holanda a la ratificació de la Constitució Europea, estem sentint i llegint a bastament al voltant de la fi del somni europeu, però sense que ningú no especifiqui en què consisteix aquest somni. Una Europa federal, un marc de relació intergovernamental, una Europa que parli amb una sola veu, l'Europa dels pobles, serien diferents definicions amb les quals diversos grups de persones s'identificarien. De fet, la definició oficial és aquella que assenyalava com a objectiu anar vers «una unió cada cop més estreta», objectiu suficientment genèric com perquè qualsevol dels grups humans assenyalats entenguin que és vers la seva Europa que tot el procés d'integració europea es dirigeix.

Tot i aquesta diversitat hi hauria un denominador comú entre tots aquests grups: assenyalat l'origen del procés d'integració d'Europa, a començaments de la dècada dels anys cinquanta del segle passat, com

una mena d'arcàdia europeïsta durant la qual unes elits dirigents encara traumatitzades per la Segona Guerra Mundial haurien decidit d'iniciar una refundació política i econòmica d'Europa mitjançant la superació de les estructures estatals, com a antídote ideal vers el risc d'un nou conflicte. Aquesta seria la raó perquè, fent una analogia amb el procés de fundació dels Estats Units d'Amèrica del Nord, es qualifiquin els Jean Monnet, Robert Schuman, Alcide de Gasperi, Paul-Henri Spaak, etc. com a «pares fundadors d'Europa», com si la seva obra fos comparable a la dels George Washington, Alexander Hamilton, Thomas Jefferson o John Adams.

Cal reconèixer que els conceptes utilitzats en la Declaració del 9 de maig de 1950, pronunciada pel ministre d'Afers Exteriors de França Robert Schuman, i que des d'aleshores portarà el seu nom, establirien que situar la gestió del carbó i l'acer de França i Alemanya sota una autoritat supranacional, dit d'una altra manera, treure a ambdós estats la capacitat de gestió unilateral d'aquests recursos, tindria com a objectiu no repetir el passat, es parla de fer materialment impossible una altra guerra, i construir un futur diferent fonamentat en una organització política també diferent, assenyalant el pas donat com «la primera etapa de la federació europea». És important que retinguem aquest darrer concepte perquè mai més no tornarà a aparèixer en un text públic oficial relacionat amb la integració d'Europa. D'ací que ens puguem formular la pregunta següent: era la construcció d'una federació europea la primera motivació de París en oferir una gestió comú del carbó i l'acer? De fet, en la mateixa Declaració s'assenyalen altres objectius més prosaics però molt importants per a un Estat que s'estava recuperant dels estralls de la Segona Guerra Mundial i que cercava d'establir la seva posició internacional futura. Així es parla que *«la posada en comú de les produccions de carbó i acer garantirà de forma immediata l'establiment de bases comunes de desenvolupament econòmic [...] així com el subministrament en condicions idèntiques del carbó i l'acer en el mercat francès i en el mercat alemany»*.¹ Aquest objectiu s'adreçava

¹ La Declaració del 9 de maig de 1950 o Declaració Schuman es pot consultar a: Antoni TRUYOL I SERRA: *La Integración Europea. Análisis histórico institucional con textos y documentos. Vol. 1: Génesis y desarrollo de la Comunidad Europea (1951-1979)*, Madrid, Tecnos, 1999, pp.175-177.

a un problema estructural de la indústria siderúrgica francesa com era la necessitat de proveir-se de carbó alemany, el qual li era venut per Berlín a un preu més elevat que l'ofert als productors autòctons, fet que repercutia en el preu final de l'acer francès que era més car i, per tant, menys competitiu que l'alemany. De la resolució d'aquesta situació depenia en bona mesura l'èxit del pla dissenyat per Jean Monnet, com a comissari general del Pla per a la modernització i equipament de l'economia francesa, el qual tenia per objectiu no ja la recuperació econòmica del seu país sinó la conversió d'aquest en la primera economia del continent. Aquesta és la raó que en el memoràndum que Jean Monnet adreçà a Robert Schuman només sis dies abans de la Declaració del 9 de maig, per tal de convèncer el ministre d'Afers Estrangers de la necessitat d'adoptar la nova política, no s'hi trobi cap referència a la construcció d'una federació ni a fer impossible una altra guerra, però sí a tot un conjunt d'objectius de política interna. Vegem-ne algun exemple:

«La continuació de la recuperació de França s'aturarà si la qüestió de la producció industrial alemanya i la seva capacitat competitiva no s'arregla ràpidament.»

«La base de la superioritat que els industrials francesos reconeixen tradicionalment a Alemanya és la seva producció d'acer a un preu amb el qual França no pot competir.»

«Amb la solució proposada desapareix la qüestió de la dominació de la indústria alemanya [...]. Des d'un punt de vista francès, una solució d'aquest tipus posa la indústria nacional en el mateix punt de partida que la indústria alemanya.»

I un aspecte força important, que arriba fins al dia d'avui, i que també toca el memoràndum de Monnet: el de la posició internacional de França, i més específicament a Europa, si París pren la iniciativa:

«En el moment present, Europa només pot néixer de França. Només França pot parlar i actuar [...]. En aquesta conjuntura, França

està designada pel destí. Si ella pren la iniciativa que eliminarà la por [...] ella haurà alliberat Europa.»²

Veiem, per tant, com d'acord amb la comunicació interna entre Jean Monnet i Robert Schuman del que es tracta per damunt de tot és de l'establiment d'un marc de relació estable amb Alemanya que garanteixi la competitivitat de la indústria francesa respecte a la del país veí i a la vegada afirmi un lideratge francès a Europa per sempre més.

Si aquesta era la motivació principal, per què es va utilitzar el concepte d'Europa per fer-la pública? La raó essencial era la necessitat d'assegurar-se el suport dels Estats Units. Tan important com la relació futura amb Alemanya era l'ajut financer i material que arribava dels Estats Units, indispensable per a la recuperació del país. Un fet bastant oblidat, segurament perquè no va reeixir, és que aquest ajut estava condicionat a una reorganització político-econòmica d'Europa d'acord amb el model nord-americà. Per als Estats Units, també per als federalistes europeus, la causa de la conflictivitat contínua en el territori europeu era la seva organització en un mosaic d'estats, que pretenien ser autosuficients i que rivalitzaven contínuament pels recursos que els eren necessaris. Davant d'això hi havia el model dels Estats Units, que consistia en un espai d'abast continental sense fronteres interiors i amb una delimitació senzilla i clara de competències entre el govern federal i els governs dels estats que componien la unió.

Un personatge com el general Eisenhower, sent comandant suprem aliat a Europa (SACEUR), ho veia claríssim l'any 1951:

«No cal enumerar els problemes que sorgeixen o es magnifiquen a causa de la divisió d'Europa Occidental en tantes nacions sobiranes. A Noruega li manca mà d'obra, a Itàlia li'n sobra. Itàlia disposa d'una capacitat productiva excedentària en automòbils i avions, mentre que a altres nacions els manquen totes dues. França i Alemanya (els

² «Le Memorandum Monnet du 3 mai 1950» a *Politique Étrangère*, nº. 1, 1993, pp.121-125.

poders clau de la zona) es troben tot sovint enfrontades per l'odi que el francès sent vers l'alemany així com per la por del primer vers una Alemanya Occidental recuperada. Cada nació observa el veí amb la intenció de comprovar que la contribució d'aquest a la seguretat comú sigui almenys igual a la seva i mai n'estan convençuts [...]. Crec que els problemes, reals i complexos, del present serien perfectament solucionables si tinguéssim un sol govern [...]. Són tants els avantatges que tal unió produiria, que és una tragèdia per a tota la humanitat que no es dugui a terme. L'ajut nord-americà, el qual serà ràpidament reduït en durada i quantitat, convertiria una organització com aquesta en invulnerable. Amb aquest problema resolt, la resta desapareixerien. Podria escriure un volum sobre aquest tema.»

Eisenhower, tenint present l'estructura de govern federal i governs estatals dels Estats Units, arriba a concretar una mica més com haurien de ser aquests Estats Units d'Europa:

«No caldria que cada govern fos idèntic. Simplement, cadascun hauria d'adoptar i observar una carta de drets. Així, una Suècia socialista viuria al costat d'una Alemanya capitalista, però amb l'eliminació de totes les barreres al comerç, així com de totes les restriccions polítiques i econòmiques a la llibertat de moviment.»³

Poc després, el funcionari del Departament del Tresor dels Estats Units William Tomlinson descrivia les bondats que tindria per a Europa un govern federal amb una veritable capacitat redistributiva *«igual que el funcionament de l'economia dels Estats Units aporta recursos de Nova York, Pensilvània, Il·linoís i Califòrnia a l'Estat, relativament més pobre, de Idaho, de manera que aquest disposa d'indústria atòmica, camps de tir,*

³ Louis GALAMBOS (ed.), *The Papers of Dwight D. Eisenhower. Vol XII: NATO and the campaign of 1952*. Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1989, pp.340-341.

uns impressionants camps d'entrenament i fins i tot instal·lacions navals a la capçalera del riu Columbia i al Cour d'Alene.»⁴

Finalment, citarem el secretari d'Estat John Foster Dulles, per a qui «*el món s'ha tornat tan petit que ja no és possible, com en el darrer segle, confinar les guerres europees al territori europeu. Per tant, ja no és només en l'interès d'Europa, sinó de vital interès per a nosaltres, que no siguin restaurades a Europa les condicions inherents que provoquen els conflictes. Des d'un punt de vista purament egoista, qualsevol programa americà de pau ha d'incloure una Europa continental federada.»⁵*

Fou basant-se en idees com aquestes que, des de finals de l'any 1949, Washington estava pressionant París perquè assumís el paper de federador d'Europa Occidental, la qual cosa hauria de permetre tant la realització pràctica de les idees nord-americanes per a Europa com l'ancoratge de la nova República Federal d'Alemanya en el bàndol occidental de la Guerra Freda. Profund coneixedor del pensament nord-americà, Jean Monnet entengué millor que ningú les possibilitats que oferia a França la concreció de les idees fomentades pels Estats Units en una proposta pràctica la qual, mantenint l'esperit d'aquelles en la lletra, resolgués un problema estructural de França. Així, col·locant la gestió de la indústria siderúrgica franco-alemanya sota una autoritat supranacional s'aconseguiria no retornar al nou Estat alemany la capacitat d'acció unilateral sobre els seus recursos de carbó i acer, clau del Pla Monnet per al desenvolupament de l'economia francesa, però, pensant en els Estats Units, aquesta acció es vendria públicament mitjançant la Declaració Schuman com el primer pas vers la construcció d'una Europa federal que impossibilitaria un nou conflicte, reintegraria la

⁴ William TOMLINSON, *The role of United States in French rearmament*. Office of the Financial Adviser to the American Embassy and the E.C.A. Special Mission. Paris, France, August 1951. AMI 8/10/3. Fondation Jean Monnet pour l'Europe, Lausanne.

⁵ Les idees de Foster Dulles es troben en els documents següents: *Long term aims* (1947), *Marshall Plan group* (2 de febrer de 1948) i *The Unifications of Western Europe* (4 de juny de 1948), tots tres formant part de la col·lecció «John Foster Dulles» dipositada al Seeley G. Mudd Manuscript Library de la Universitat de Princeton (Estats Units).

RFA en la normalitat internacional al costat dels occidentals i atorgaria a França un lideratge continental que, com que era fruit de la seva iniciativa, ningú no qüestionaria. Una veritable jugada mestra, ideada per Monnet, que convertia, teòricament, França en l'alumne avantatjat dels Estats Units a Europa i prometia crear el marc desitjat de relació amb Alemanya. En aquest darrer aspecte, a més, la proposta coincidia amb els objectius de la diplomàcia francesa respecte del país veí, tal com assenyalava una nota de síntesi del Ministeri d'Afers Exteriors de l'abril de 1950:

«Alemanya no recuperarà la seva independència plena; al règim de tutela actual el succeirà, sense transició, un altre règim sota el qual altres limitacions restringiran la seva llibertat. Però aquestes limitacions les hauran de suportar igualment tots els membres del Consell d'Europa. Cap període es desenvoluparà, durant el qual Alemanya sigui la mestra del seu destí; ella sortirà del marc dins el qual ara es troba per penetrar dins d'un altre, aquest infinitament més fàcil de tolerar, perquè no s'aturarà a les fronteres alemanyes. Alemanya gaudirà de la igualtat de drets, però aquesta igualtat només afectarà drets limitats.»⁶

La nota de síntesi ens assenjala la clau del perquè Alemanya accepta participar d'una experiència d'aquestes característiques: les limitacions que se li volen imposar les hauran d'assumir tots els estats participants, única manera d'acomplir l'exigència bàsica del canceller Adenauer en el sentit de no acceptar discriminacions vers el seu país. D'aquesta manera, sent la Declaració Schuman la primera proposta que col·locava Alemanya en un plànol d'igualtat respecte de la resta d'estats participants, fou interpretada per aquesta com el bitllet de retorn vers la normalitat perduda l'any 1945. Fins aquí tot correcte. França cediria la seva capacitat de gestió unilateral respecte del seu sector siderúrgic perquè Alemanya no recuperés la seva i es pogués

⁶ Note de la Direction d'Europe. Quai d'Orsay. L'intégration de l'Allemagne dans l'Europe occidentale. 7-4-1950. Europe 1944-1960. Généralités. Vol. 133. Ministère des Affaires Etrangères. París.

crear així el marc de relació entre ambdós que la seva indústria necessitava. Alemanya, per la seva banda, obtindria la igualtat de drets respecte del seu entorn, objectiu primer de la seva política exterior. Els objectius econòmics de París i els polítics de Bonn semblaven ben encarrilats.

El problema per a França era que públicament s'havia compromès a fer Europa, per a la qual cosa la Declaració Schuman i la Comunitat Europea del Carbó i l'Acer (CECA) resultant, només havien de ser un primer pas. Així ho havien entès tant nord-americans com alemanys. La realitat era que per a París aquesta iniciativa només era una solució concreta per a un problema concret. No hi havia cap calendari d'actuació, cap full de ruta a seguir. La Declaració del 9 de maig parlava del fet que Europa no es podia fer d'un sol cop, que primer s'havia de crear una solidaritat de fet, però no hi havia cap pla o document que expliqués com. Quant de temps es podria sostenir una construcció europea només centrada en el carbó i l'acer? Quant trigarien els Estats Units i la República Federal d'Alemanya a demanar quin seria el pas següent? Semblava com si França cregués que podia congelar la vida internacional i que, per exemple, no esclataria cap crisi que els obligués a revelar quines eren les seves veritables intencions. I el fet és que la crisi arribà i ben aviat.

El 26 de juny de 1950 esclatava la guerra de Corea, conflicte del qual Occident va fer una lectura inequívoca a l'època: era el primer pas d'una ofensiva general del Kremlin la qual tindria Europa Occidental com a objectiu principal. Una conseqüència d'això fou la petició dels Estats Units de rearmar la República Federal Alemanya dins de l'OTAN per tal que Europa disposés d'una defensa digna de tal nom davant d'un hipotètic atac soviètic. Per tal de donar la màxima serietat a la petició, es condicionà la vinculació dels Estats Units a la defensa d'Europa Occidental amb l'acceptació del rearmament alemany per la resta de socis de l'Aliança Atlàntica. Tot i que la majoria d'aquests guardaven una memòria ben recent de la guerra i l'ocupació dels seus territoris per part del Tercer Reich, decidiren acceptar la petició nord-americana a canvi de la vinculació de Washington amb la seva defensa. Tots menys un: França. Per a París era senzillament inacceptable tornar a veure soldats alemanys només cinc anys després de la Segona Guerra Mundial i quan el seu propi rearmament encara havia de resoldre serioses dificultats materials i financeres. De totes

les reaccions franceses, pel que fa al tema objecte d'aquest article, la més interessant fou la de Jean Monnet.

Per a Monnet la petició nord-americana suposava l'ofertiment d'una via alternativa a Alemanya perquè aquesta recuperés la seva normalitat. I atès que la nova proposta afectaria una àrea sensible i essencial de la sobirania estatal com era la defensa, hi havia el risc, creia Monnet, que Bonn s'interessés més en el pla nord-americà en detriment del francès. D'aquesta manera, Monnet decidí de recordar a Schuman què esperava França de la Comunitat Econòmica del Carbó i l'Acer :

«La fi de l'handicap econòmic que suposa per a la nostra indústria les condicions d'aprovisionament més favorables pel que fa al carbó, de les quals es beneficia actualment la indústria alemanya.»

I les raons de l'acceptació alemanya de la proposta francesa:

«El Pla Schuman per al carbó i l'acer representa per a ells una esperança de recuperació per una fusió dins d'una comunitat europea. Dins d'aquesta comunitat, amb França de guia, els nostres interlocutors alemanys preveuen que el seu acer, i eventualment els seus homes, es fusionaran amb els altres països [...]. Però de cop se'ls apareix, a alguns dels nostres interlocutors, que el rearmament i la recuperació d'Alemanya es poden realitzar dins un marc nacional.»

La conclusió és clara: la integració de la República Federal d'Alemanya a Occident no es farà *«tal com nosaltres ho hauríem volgut i com és encara possible, d'una manera pacífica i sota la direcció de França, sinó integrada per l'armament i ràpidament sota la direcció dels militars»* amb la qual cosa *«França serà destruïda»*.⁷ En l'establiment d'aquesta opinió, Monnet es veurà recolzat, entre d'altres, pel professor de Dret de la

⁷ Memoràndum de Jean Monnet a Robert Schuman, París, 9 de setembre de 1950, a *Jean Monnet – Robert Schuman. Correspondance 1947-1953*. Lausanne-, Fondation Jean Monnet pour l'Europe, 1986, pp.53-59.

Sorbona i col·laborador seu en la redacció de la Declaració Schuman Paul Reuter, per a qui amb la iniciativa nord-americana «*el Pla Schuman perdria per als alemanys la seva raó de ser, perquè amb aquesta nova fórmula, Alemanya obtindria més del que mai se li ha ofert*» i implicaria «*la certesa d'una hegemonia alemanya i l'esfondrament de tots els objectius que la política francesa és susceptible d'assignar-se*».⁸

Sembla clar, per tant, que la màxima preocupació en aquests moments d'aquell venerat, arreu, com el «pare d'Europa» no és la de construir Europa com una fi en si mateixa, sinó la d'utilitzar el concepte d'Europa com a mitjà per resoldre un problema estructural intern i establir un marc de relacions exteriors amb Alemanya, favorable als interessos de França.

Davant d'això, Monnet pensa que l'única manera de sortir de la situació plantejada per la iniciativa dels Estats Units és la de proposar la realització del rearmament alemany segons un pla animat pels mateixos principis que el Pla Schuman. Això permetria a França refusar el pla nord-americà i presentar un pla alternatiu, donar continuïtat al projecte iniciat amb la Declaració del 9 de maig de 1950 i obtenir el suport de Washington, llevat que aquest estigués disposat a refusar ara els mateixos principis que estava defensant des dels temps del Pla Marshall. Dit i fet, el Govern francès acceptà la iniciativa de Monnet i presentà el Pla Pleven el dia 24 d'octubre de 1950, que donaria lloc al projecte de Comunitat Europea de Defensa (CED), el qual mai no veuria la llum encara que se signés el seu tractat constitutiu (27 de maig de 1952) i fos ratificat per 4 dels 6 estats membre d'aquesta Europa inicial (Bèlgica, Luxemburg, Holanda i la República Federal d'Alemanya. En el cas d'Itàlia l'opinió de les comissions parlamentàries era favorable a la ratificació del Tractat), perquè el Parlament Francès va refusar el pla del seu propi govern el 30 d'agost de 1954.⁹ El que proposava el Pla Pleven era la substitució dels exèrcits nacionals dels sis estats membres

⁸ Note REUTER: *Armée Européenne*, 29 de setembre de 1950. AMI 4/4/10, Fondation Jean Monnet pour l'Europe, Lausanne.

⁹ Per seguir tot el procés de la Comunitat Europea de Defensa vegeu la tesi doctoral de Victor GAVÍN, *La Comunidad Europea de Defensa (C.E.D.) 1950-1954. ¿Idealismo europeísta o interés de estado?* Universitat de Barcelona, 2005.

de la CECA per un exèrcit europeu integrat dependent d'un ministre europeu de defensa i finançat per un pressupost comú.¹⁰ D'aquesta manera, pel que fa a Alemanya, hi hauria soldats alemanys però no exèrcit alemany i Bonn no podria disposar de manera independent d'un aparell militar de caràcter estatal però, d'acord amb el principi de la no-discriminació, França i la resta d'estats membres haurien de renunciar exactament al mateix. I aquí la pregunta s'imposa: era el Pla Pleven, com en el cas del Pla Schuman, el resultat d'una anàlisi interna de les mancances franceses en un àmbit concret i la natura del pla quelcom reconegut com el millor mètode per assolir un objectiu de l'Estat francès? La resposta és negativa. L'únic objectiu que acomplia el Pla Pleven era el de no permetre que la RFA disposés d'un exèrcit de manera independent però en cap cas estava disposada França a no disposar d'un exèrcit propi com a instrument d'una política exterior que es volia d'abast mundial. El cert és que el Pla Pleven, per al Govern francès, només és un mètode per aturar la iniciativa nord-americana de rearmament alemany en l'àmbit atlàntic i, per a Jean Monnet, a més de l'objectiu governamental s'hi afegia el conjurar el risc que el Govern alemany es desinteressés del Pla Schuman i impedís la recuperació i el desenvolupament de l'economia francesa en la mesura desitjada. A partir d'ací es desenvoluparà una situació que podem qualificar sense por de «kafkiana», ja que els Estats Units decidiran donar suport al Pla Pleven convençuts que permetrà continuar amb el procés d'unificació d'Europa sota el lideratge de França i París es veurà obligada a tirar endavant a la taula de negociacions un projecte no desitjat per por a perdre el suport de Washington. Aquesta situació s'allargarà quatre anys, durant els quals s'anirà construint una Comunitat Europea de Defensa sobre el paper, això sí, amb França demanant contínuament tota mena de garanties que li permetessin desenvolupar un paper d'acord amb les seves ambicions, mentre que el govern, la diplomàcia i la ciutadania franceses es dividien entre l'acceptació i el refús del projecte. Serà precisament en el debat intern que s'obre entre les dues primeres instàncies, i dins d'aquestes, on es desvelarà, més enllà de qualsevol dubte, què significava construir Europa per a l'Estat iniciador del procés.

¹⁰ El text del Pla Pleven es troba a Antonio TRUYOL Y SERRA, *La Integración Europea. Análisis histórico institucional con textos y documentos*. Op. Cit., pp. 179-181.

El debat es desfermà amb tota la seva virulència i claredat a partir del mes de gener de 1953 quan l'inici del govern de René Mayer comportà la substitució de Robert Schuman, l'altre «pare de la unificació d'Europa», al capdavant del Ministeri d'Afers Exteriors per Georges Bidault. Aquest no era contrari als projectes europeus però sí que d'acord amb el seu ordre de prioritats la cosa principal era la relació transatlàntica per garantir la posició internacional com a potència de primer ordre que França desitjava. La substitució fou interpretada pels alts càrrecs i càrrecs intermedis del Ministeri com l'oportunitat per aturar una política europea que consideraven que havia desbordat els seus propòsits inicials. La clau de la seva preocupació se centrava en el desenvolupament de les negociacions al voltant de la Comunitat Europea de Defensa. Perdre l'exèrcit com a eina al servei de la diplomàcia mai no havia estat acceptat pels serveis del Ministeri, però el pitjor era que la construcció d'una eina militar europea suposava, necessàriament, l'establiment d'unes institucions polítiques a les quals aquesta eina se subordinés. Si el Pla Pleven parlava d'un ministre europeu de la defensa, el Tractat constitutiu de la CED, concretament en el seu article 38, establia l'objectiu d'establir una estructura federal o confederal que englobés les dues institucions europees en procés de creació, la CECA i la CED, per la qual cosa, des de l'any 1952, una assemblea *ad hoc* estava redactant un projecte de constitució, val a dir que a dia d'avui completament oblidat, el qual plantejava la creació de dues cambres, la Cambra dels Pobles, escollida per sufragi universal, i el Senat dels Pobles, format per representants dels parlaments nacionals. Ambdues cambres escollirien el president del Consell Executiu, qui a la vegada escolliria els membres d'aquest consell. Un consell de ministres dels estats membres harmonitzaria l'acció dels estats i de les institucions europees. S'establia també un tribunal de justícia així com un consell econòmic i social de caràcter consultiu. A principis de l'any 1953 ja s'estava parlant d'una política exterior comú.¹¹

Davant d'això el gruix de la diplomàcia francesa considerava que l'arribada de Bidault al capdavant del Ministeri era l'ocasió ideal per

¹¹ El text d'aquest projecte es pot consultar a: *Pour une Communauté Politique Européenne. Travaux préparatoires (1952-1954)*, Brussel·les : Bruylant, Bibliothèque de la Fondation Paul-Henri Spaak, 1984.

redreçar la situació, redreçament que passava per recordar que el projecte de la CED no era altra cosa que «un expedient polític a causa de la precipitació americana en favor del rearmament alemany».¹² És més, el que calia era establir d'una manera inequívoca què era Europa per a França, què n'esperava i què estava disposada a cedir per a la seva construcció. Una nota redactada per la direcció encarregada dels afers europeus del Ministeri d'Afers Exteriors destaca en aquest punt per la seva claredat:

«Temem que els nostres amics americans no tinguin de la unitat d'Europa una concepció extremadament simplista, inspirada en el precedent americà de 1787, i que desconeuguin la gravetat dels problemes que planteja als estats europeus i més particularment a França, potència amb responsabilitats mundials, la política d'integració europea [...]. Si bé França ha pres la iniciativa amb projectes tendents a la posada en comú, en certs àmbits, dels recursos i les energies dels països de l'Europa continental, no té cap intenció d'abandonar la seva posició de potència mundial ni de desfer-se de les seves responsabilitats dins de la Unió Francesa.»

I en un paràgraf que considerem que constitueix una de les millors definicions que ha representat i representa per als estats europeus la construcció de l'Europa comunitària, l'autor de la nota escriu:

«La unitat europea no és per a nosaltres una mística, sinó una política. Tenim la intenció de dur a terme cessions de sobirania d'acord amb aquells problemes la solució dels quals ens sembli sobrepassar el marc nacional [...] és en vista de resoldre aquests problemes que ens hem compromès en el camí de la creació de comunitats funcionals que duguin a terme, en certs dominis concrets, la fusió dels recursos europeus.»

¹² Le Jurisconsulte. Note pour le Secrétaire Général-: Bilan des engagements du Gouvernement Français en matière de politique européenne, 17 de gener de 1953. Papiers Bidault, 457 AP 38, Archives Nationales, Paris.

La Direcció d'Europa del Ministeri d'Afers Exteriors de França estableix, per tant, que en cap cas es tracta de construir Europa com una fi en si mateixa, sinó de dotar els estats que participen de la seva construcció d'una dimensió i unes capacitats superiors en aquelles àrees on els seus sols recursos, polítics, naturals i financers, ja es mostren insuficients. És per això, prossegueix l'autor de la nota, que:

«Sembla preferible evitar els termes 'federació' i 'confederació', el sentit dels quals no està ben definit i que provenen l'un i l'altre d'una concepció perillosa d'acord amb la qual Europa s'ha de fer "des de dalt" creant una organització política comuna als sis estats [...]. La nostra política europea [...] es proposa de resoldre problemes concrets: desenvolupament de la productivitat europea, realització d'un esforç equilibrat d'armament; contribució d'Alemanya a la defensa [...] aquesta política comporta a la vegada una condició i un límit, és a dir: el manteniment de les posicions mundials de França i el suport constant i eficaç del Govern americà.»¹³

El que sembla oblidar l'autor de la nota és que ha estat França qui ha inclòs el terme *federació* en la Declaració Schuman i precisament per obtenir el suport del Govern americà. El problema per a París és com no perdre aquest suport i al mateix temps dir que no volien dir el que van dir. Però els esforços clarificadors no s'aturaven, encara que sempre internament, i ara foren tot un conjunt d'alts càrrecs del Ministeri: els caps dels Serveis Jurídics, de la Direcció d'Europa, del Servei de Premsa, de la Direcció de Pactes, fins i tot el director del Gabinet del Ministre, els que s'adreçaren a Bidault per donar-li una lliçó de *realpolitik*:

«En l'estat actual del món, les bases de la potència d'un Estat són diverses: l'abundància de recursos naturals, el seu desenvolupament econòmic, les virtuts dels seus ciutadans però també la seva força

¹³ Politique Européenne. Direction Générale des Affaires Politiques. Europe. Direction d'Europe Centrale, 26 de gener de 1953. Papiers Bidault, 457 AP 44, Archives Nationales, Paris.

militar [...]. No és per tant el moment, per a una nació amb vastos interessos a defensar, de renunciar al seu exèrcit [...] res no ha canviat, contràriament al que alguns voldrien creure, en els fonaments de les relacions internacionals.»¹⁴

De l'estat de confusió que provocava a França una política que semblava que pocs entenien bé, que ningú no controlava i que havia agafat vida pròpia en dona bona prova el fet que qui fou primer ministre de França entre març de 1952 i gener de 1953, Antoine Pinay, contactés amb Jean Monnet perquè li expliqués en què consistia aquesta política europea la paternitat de la qual tothom li atribuïa. Monnet delegà l'encàrrec en el seu col·laborador Jacques Van Helmont, i la nota que aquest va redactar per a l'antic primer ministre és el corol·lari de les opinions dels diplomàtics. Vegem-ne alguns fragments:

«La política d'integració europea és l'obra dels governs i dels parlaments. Ells han determinat fins al dia d'avui els objectius i els límits. El que pugui venir depèn també d'ells [...] no hi ha cap engranatge, no se n'ha organitzat cap [...] que els obligui de bona o mala gana a eixamplar la jurisdicció de les institucions comunes [...]. Els preàmbuls dels tractats i les declaracions d'intencions no prevaldran contra ells i la política d'integració serà jutjada i prosseguida d'acord amb els seus resultats [...]. Si les institucions comunes es manifesten incapaces d'acomplir amb la tasca limitada que els ha estat confiada, és evident que els països participants no acceptaran d'anar més endavant i haurien de reconsiderar el que s'ha fet [...]. Tota nova transferència de sobirania [...] està subordinada a la decisió de cadascun dels estats interessats, és a dir, del seu govern i el seu parlament.»¹⁵

¹⁴ Note sur la Communauté Européenne de Défense. Direction Général Politique, 29 de gener de 1953. Papiers Bidault, 457 AP 34, Archives Nationales, Paris.

¹⁵ Note sur l'élection au suffrage universel de l'Assemblée chargée de contrôler la Communauté Européenne de défense, 17 de febrer de 1954. RG 84, E.P.C., Box 24, National Archives and Records Administration (NARA), Washington.

Davant d'això el final de la història de la CED només podia ser el de l'arribada d'un primer ministre, Pierre Mendes France, suficientment desvinculat de tota la política europea del seu país com perquè assumís la tasca de dir que els conceptes utilitzats en públic pels representants de França no es corresponien amb als objectius del país i enterrés el projecte, no sense abans salvaguardar la posició internacional de França cercant l'ajut d'un Regne Unit que mai no s'havia identificat amb la política d'integració europea de Jean Monnet i Robert Schuman. No hi va haver, per tant, cap mena d'arcàdia europeïsta en els orígens del procés d'integració sinó la voluntat d'eixamplar i complementar les dimensions i capacitats dels estats participants darrere d'una pantalla anomenada Europa. Això no li resta valor polític a una experiència que arriba fins al dia d'avui i que ha donat una notable estabilitat a un continent definit tradicionalment per ser origen de tota mena de conflictes sagnants, així com unes possibilitats desconegudes de desenvolupament econòmic.

Per altra banda, s'havia aconseguit plantar la idea que a vegades pot ser necessari perdre capacitat de decisió unilateral per fer avançar els interessos de l'Estat i que la superació de les fronteres estatals en àmbits concrets podia oferir més possibilitats de desenvolupament i de resolució de problemes a aquests mateixos estats. Fou basant-se en això que un procés que semblava mort després del fracàs de la CED fou reactivat a partir de 1955 per un Benelux liderat per Holanda, que entengué que la creació d'un gran mercat que abastés sis estats oferiria unes possibilitats de desenvolupament econòmic molt superiors a les que podria oferir un conjunt clàssic d'acords bilaterals. Naixeria així la Comunitat Econòmica Europea l'any 1957. En la base de la decisió neerlandesa es trobava el fet de ser aleshores l'únic Estat europeu excedentari pel que fa a la producció agrícola, qui frisava per accedir a un mercat més gran que el definit per les seves fronteres i que d'acord amb la dinàmica que es va establir pogué deixar fora d'aquest mercat comú una economia de dimensions i estructura molt similars i també fronterera amb el gran mercat alemany: Dinamarca.

Tot i això, és innegable que durant els anys 1950-1952, quan es parlava de fer Europa, s'utilitzaren els conceptes més ambiciosos i, per què no dir-ho, menys realistes. Conceptes que mai no han estat negats públicament d'una manera explícita. De fet, la Declaració Schuman continua sent

considerada com la carta fundacional de la integració europea i el 9 de maig se celebra arreu de la Unió com el Dia d'Europa, cosa que considerem que ha contribuït de manera decisiva a la confusió existent entre la ciutadania pel que fa als objectius de la construcció d'Europa. Això, junt a l'esclatxa que és evident que s'ha obert entre allò que els governs consideren prioritari i el que el gruix dels ciutadans valoren com a essencial, explicaria en bona mesura la situació amb la qual obríem l'article.